

Uutta etäsukukielten syntaksista

RAIJA BARTENS *Synteettiset ja analyttiset rakenteet lapin paikanilmauksissa*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 166. Helsinki 1978. 227 s.

RAIJA BARTENS *Mordvan, tšeremissin ja voljakin konjugaation infiniittisten muotojen syntaksi*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 170. Helsinki 1979. 251 s.

Raija Bartensin tutkimuksessa »Synteettiset ja analyttiset rakenteet lapin paikanilmauksissa» on lähtökohta semanttinen: tarkoituksena on selvittää tietyn merkitysisällön ilmaiseminen kahden taivutussysteemin avulla. Morfologiaakin on sivuttu tiettyjä taivutuselementtejä tarkasteltaessa, eikä syntaktisten käsitteiden — kuten adverbiaalin — käyttöä ole voitu välttää. Tekijä operoi kahdella peruskäsitteellä: täydennysrakenteella ja rinnakkaisrakenteella. Toisiaan täydentävissä rakenteissa distribuutio on komplementaari, rinnakkaisrakenteiden välillä on tai — kuten tekijä sanoo — »näyttää vallitsevan» vapaa vaihtelu. (S. 3—7.)

Kirjan alussa on diakroninen katsaus lapin paikanilmauksissa esiintyviin kaasuksiin, genetiiviin, akkusatiiviin, illatiiviin, inessiiviin ja elatiiviin. Postpositioissa on yleensä kantana defekti merkitykseltään lokaalinen nominivartalo, ja ne

järjestyvät genetiivillä. Itälapissa on harvinaisena myös partitiivirektioita. (S. 9—13.)

Akkusatiivi-ilmaukset ja (N) *miel'de-* ja (E) *miel'tie*-postpositiorakenteet sekä (N) *rai'ge*-substantiivin genetiivi- tai akkusatiivimuotoon päättyvät yhdyssanat esiintyvät liikettä ilmaisevan verbin määritteinä. Kyseessä on prolatiivinen paikanilmaus.

Postpositiorakenteissa näyttävät pääsanana voivan esiintyä kaikki kyseeseen tulevat nimitykset. Kaasusilmauksissa taas on yleensä attribuutti tai sinä on yhdysana ja siinä esiintyvät sanat merkitsevät tietä, jokirantaa, jokea, vuonoa, koskea, rинnettä, vaaraa tai pahtaa. Tekijä pyrkii kautta kirjan luettelemaan tähän tapaan tarkoin sanojen merkityksiä; se tuo mieleeni unkarilaisen Ferencz Karan vuosisadan alkupuolella julkaiseman tutkimuksen *Északi-osztják határozók* (NyK 41, Budapest 1911 — 12), jossa esiteltäessä sijojen merkitystehtäviä mainitaan runsas joukko sanoja, jotka kussakin sijassa voivat olla. Lapin yhdyssanojen jälkiosassa herättää huomiota genetiivin esiintyminen akkusatiivin ohella prolatiivisena kaasuksena.

Prolatiivisista ilmauksista postpositiorakenne on tärkein. Kaasusilmaukset ja yhdyssanarakenteet näyttävät edellyttävän tiettyjä substantiiveja paikanilmauksena. Olaus Stephani Graan *Manuale Lapponicumissaan* käyttää kaasusilmausta prolatiivisena ja postpositiorakennetta latiivisena. (S. 14—20.)

Verrattaessa (L) *paktu*-postpositiorakennetta kaasusilmauksiin havaitaan, että kaasusilmausta käytetään vain muutamista substantiiveista. Akkusatiivi- tai genetiivi-ilmaus voi olla myös koko lauseen määritteenä. (S. 20—28.)

Illatiivi-, inessiivi- ja elatiivi-ilmausten täydennys- tai rinnakkaisrakenteina tavataan seuraavia postpositio- tai yhdyssanarakenteita: (L) *sisaa, sinne, siste*-postpositiorakenteet; (L) *nalaa, nanne, nal'te*-postpositiorakenteet; (L) *lusaa, lunne, luste*, (E) *gääjga*, (P) *kuku*, (I) *kuwl, kuwlan*, (Ko) *(γ)ärra*, *(γ)ä'rren*-postpositiorakenteet ja (L) *paltai, paal'tan, paal'tas*-postpositiorakenteet sekä (N) *bäles-* ja *guorrá-*

vartaloiset postpositiorakenteet ja yhdysanat.

Tavallisimmin rakenteet ovat verbin adverbialina, joka osoittaa paikan, mihin intransitiivisen lauseen subjekti tulee, missä se sijaitsee, mistä se lähtee, tai paikan, mihin transitiivisen lauseen objekti tulee, missä se sijaitsee tai mistä se lähtee. Olopaikallisuutta osoittavat ilmaukset esiintyvät myös koko lauseen määritteinä ilmoittamassa lauseen kuvaaman tapahtuman paikkaa, nominativus absolutus -rakenteen predikaattiosana ja lauseen subjekti- tai objektisubstantiivin attribuuttina.

Jos haluttaisiin käyttää syväkieliopin termejä, lienee arveluni mukaan esimerkiksi lauseen *ök'kot nokkai sen'gi* 'nukkui sänkyyn istualleen' (s. 35) lokaaliseksi syväkaasukseksi oletettava lokatiivia kuvaamaan paikkaa, jossa istualleen nukkuminen tapahtui.

Lokaaliset yleiskäsitteet, esimerkiksi paikkaa, kohtaa merkitsevät sanat, esiintyvät aina kaasusilmauksina. Varsinkin ruotsinlapissa mutta myös norjanlapissa tässä merkityksessä tapaa myös postpositiorakenteita. Elollistarkoitteista substantiiveista vain postpositiorakenne on mahdollinen. Kaasus- ja postpositiorakenne eivät siis vaihtele.

Tutkittaessa (L) *sisaa, sinne, siste*-postpositiorakenteen ja kaasusilmauksen vaihtelua voidaan Bartensin mukaan käyttää neljää perustetta:

1) Semanttinen peruste: Jos halutaan korostaa sisäpaikallisuutta, käytetään postpositiorakennetta. On siis merkitysero kaasusilmaukseen nähden. Konkreettista paikallisuutta osoittaa postpositiorakenne, abstraktimpaa kaasusilmaus. Yllätyksellinen, odottamaton paikanilmaus on postpositiorakenteinen.

2) Leksikaalinen peruste, joka on pohjimmiltaan semanttisen perusteen ilmentymä: Sanaston alue, jota leksikaalinen peruste säätelee, on käsitepiirinä sellaista, jossa minkäänlainen abstraktio ei ole koskaan tullut kysymykseen. Sisäpaikallisuuden korostaminen postpositiorakenteella on yleisesti kaasuskielille luonteenomaista.

Kirjallisuutta

3) Morfosyntaktinen peruste: Kirjassa tarkastellaan (E) *šijsa, šišnie, šištie* -postpositioiden sekä illatiivi-, inessiivi- ja elatiivi-muotojen esiintymistä ja havaitaan, että tilanne on samantapainen kuin Graanin Manualessa. Siinä postpositioita on suhteissa 64 % : 36 % : 0 % ja kaasuksia 58 % : 30 % : 12 %. Norjanlapissa on postpositioiden ilmauksista olopaikkaisuutta osoittava erityisen suosittu.

4) Murremaantieteellinen peruste: Postpositiorakenteiden käyttö näyttäisi ruotsinlapissa olevan yleisempää kuin muissa murteissa ja norjanlapin alueella merilapissa myös suositumpaa kuin tornion- tai ruijanlapissa. Kuolanlapin alhainen prosenttiluku näyttää viittaavan siihen, että itää kohti edettäessä kaasuilmaukset yleistyivät. Postpositiorakenteiden käyttö astioita, säilytys- ja kuljetusvälineitä tai -esineitä merkitsevien substantiivien yhteydessä ulottuu yhtäläisenä kaikkiin murteisiin. Graanilla postpositiorakenteet keskittyvät samojen substantiivien yhteyteen, joista kaikki murteet nykyisinkin käyttävät postpositiorakenteita. Graan ei siis käännöksessään ole erehtynyt vieraan kielen rakenteisiin. Ilmeisesti postpositioiden käyttö on Graanin jälkeen lisääntynyt. Murremaantieteellinen peruste osoittaa vieraan kielen aiheuttamana sekundaarisiksi. (S. 28—60.)

Illatiivi-, inessiivi- ja elatiivi-ilmauksien sekä (L) *nalaa, nanne ja nal'te* -postpositiorakenteiden suhteen voidaan todeta, että kaasuilmauksen käyttö on vallitseva, kun adverbiaalinen tarkoite on tasankomainen, rinnettä tai mäkeä merkitsevä sana. Jos taas adverbiaalinen tarkoite on jonkinlainen pinnasta esiin kohoava kappale, käytetään postpositiorakennetta. Poikkeuksiakin tosin on. Kumpaakin ilmaustyyppiä käytetään maata, merta, järveä ja jokea merkitsevistä sanoista. Myös puhuttaessa kohoavista maastonosista on sekä kaasuksen että postpositiorakenteen käyttö yleistä. Ainoat rinnakkaisrakenteet kuitenkin muodostunevat maata, merta, järveä, jokea ja jotakin ainepintaa nimittävistä sanoista. (S. 60—83.)

Läheisyyden ilmaisimia ovat illatiivi-,

inessiivi- ja elatiivi-ilmaukset sekä (L) *lusaa, lunne, luste*, (E) *gođjga*, (P) *kuku*, (I) *kuwl, kuvlan*, (Ko) *(γ)ārra, (γ)ārren* -postpositiorakenteet. Täydennysrakenteet ovat vain murteidenvälisiä. Kaasuilmaus on harvinaisuus, sen sijaan postpositiorakenteiden käytölle ei ole rajoituksia. Kuolanlapissa kaasuilmauksen käyttö on yleistä ja turjanlapissa lähes yksinomaista. (S. 83—92.)

Mutkikkaampia ovat illatiivi-, inessiivi- ja elatiivi-ilmaukset sekä 1) (L) *lusaa, lunne, luste*, (E) *gođjga*, (P) *kuku*, (I) *kuwl, kuvlan*, (Ko) *(γ)ārra, (γ)ārren* -postpositiorakenteet ja 2) (L) *paltai, paal'tan, paal'tas* -postpositiorakenteet, (N) *bæles-* ja *guorrå-*vartaloiset postpositiorakenteet ja yhdyssanat. Kaasuilmausten lisäksi 1. kohdassa luetellut rakenteet ilmaisevat yleistä läheisyyttä, kaasuilmaukset ja 2. kohdan rakenteet äärellä, vierellä oloa. Kirjoittaja toteaa, että kaasuilmaukset ovat ilmeisesti väljiä, joten molemmat tulkinnat ovat tarpeen mukaan mahdollisia. Kuitenkin on havaittavissa, että elottoman tarkoitteen yhteydessä käytetään harvoin yleisen läheisyyden ilmaismia ja huomattavasti useammin äärellä, vierellä olon ilmaisimia kuin elollisen tarkoitteen yhteydessä. Kaasuilmaukset keskittyvät tiettyjen substantiivien yhteyteen. 1. ryhmän postpositioiden käytölle ei ole rajoituksia, 2. ryhmän postpositio- ja yhdyssanarakenteet liittyvät osaksi eri substantiiveihin. (S. 92—107.)

Joskus täydennys- tai rinnakkaisrakenteena ei voi esiintyä postpositiorakenne. Vain kaasusta käytetään adverbiaalina, joka osoittaa paikan, mihin intransitiivisen verbin subjekti kiinnittyy tai transitiivisten verbien objekti kiinnitetään, missä se on kiinni, mistä se irtoaa tai irrotetaan. Samoin kaasuksella osoitetaan, minkä esiin parissa subjekti puuhailee. Myös rakenteessa 'kiveltä kivelle', 'mättäältä mättäälle' jne. käytetään vain kaasusta. (S. 107—109.)

Kirjassa esitetään synteettisten ja analyyttisten rakenteiden kronologiaa ja suhdetta laajalti myös sukukiellissä. Kantakielien rakenteesta todetaan, että vastakohta eloton — elollinen oli tärkeä erityisesti läheisyyden ilmauksissa. (S. 112—190.)

Käsitellessään analyyttisten naapurikielten vaikutusta tekijä toteaa postpositiorakenteilla olevan suomalais-ugrilaisissa kielissä niin vankka edustus, että lappikin voidaan selittää tältä pohjalta. Ruotsinlapissa ja merilappalaismurteissa lienevät skandinaaviset kielet kuitenkin vaikuttaneet postpositiorakenteita lisäävästi. Yleensä sgr. kielissä analyttinen rakenne lähenee synteettistä, mikä ilmenee esimerkiksi postpositiosyntyisinä kaasuspäätteinä. Lapinkin paikkaa ilmoittavissa postpositioissa redusoitumisilmiöt ovat yleisiä. (S. 191—195.)

Kirja esittää analyttiset ja synteettiset paikanilmaukset lapin kielessä perusteellisesti ja selkeästi ja sopii myös sellaiselle lukijalle, joka ei ole lappiin pitkälle erikoistunut.

Uusimman teoksensa »Mordvan, tšeremissin ja votjakin konjugaation infiniittisten muotojen syntaksi» johdannossa Raija Bartens lähtee infiniittisten muotojen kriteereistä, jotka Mikko Korhonen on esittänyt lapin konjugaatiota käsittelevässä tutkimuksessaan: infiniittiset muodot kuuluvat verbin paradigmaan; ne voidaan muodostaa jokaisesta verbistä; niillä on tietty semanttinen suhde verbivartaloon; ne osoittavat verbaalisen luonteensa määritteidensä laadussa (saavat objektin ja adverbiaalini). Tekijä toteaa, että näiden kriteerien avulla verbaaliset muodot saadaan yleensä erotetuksi nominaalisista.

Suomalais-ugrialaisten kielten infiniittisille verbinmuodoille on Bartensin mukaan ominaista eräänlainen januskasvoisuus: tällaisella muodolla saattaa määriteltytyksin olla nominaalinen luonne. Erityisesti tšeremissin ja votjakin muotojen käsittelyssä hän on joutunut turvautumaan turkkilaisten kielten kielioppien esittämään jaotteluun. Näissä on infiniitiivin, partiisiipin ja gerundin ohella neljäskin muotokategoria, teonnimi, jolla on verbaalisten tunnusmerkkien ohella nominaalisia.

Suomalais-ugrialaisten kielten infiniittisten muotojen käytössä voidaan erottaa kaksi päälinjaa: 1) Infiniittiset muodot

ovat finiittisen taiputuksen rakennusosina (esimerkiksi itämerensuomalaisten kielten ja lapin preesenstaivutuksessa esiintyvä *pa/pä, βa/βä* -partiisiipin kanssa identtinen aines). 2) Infiniittinen muoto voidaan tulkita finiittisen rakenteen nominalisaatioksi matriisilauseeseen upotetusta lauseesta käsin tai toiseen lauseeseen rinnastetusta lauseesta käsin. (S. 13—22.)

Mordvassa on päättymätöntä tekemistä ilmoittava 1. partiisiippi saanut preesenstaivutuksessa 3. persoonan funktion, ja myös 2. preteritin ja desideratiivin oletetaan rakentuneen sen varaan. Päätyneen tekemisen ilmaisimina käytetyt erzän passiivinen *ž*-partiisiippi ja mokšan passiivinen *f*-partiisiippi näyttävät 'olla'-verbin yhteydessä liukuvan finiittisen taiputuksen puolelle. Predikaatin funktiossa esiintyviä muotoja ovat *ms*-infinitiivi ja *ma*-infinitiivi-partiisiippi. *ma*-tyypillä on vertauskohtanaan itämerensuomen *minen*-johdos.

ms-infinitiivi on useimmissa tapauksissa ainoa subjektin paikalla kysymykseen tuleva muoto. Tekijä huomauttaa suomalais-ugrilaisille kielille olevan tyypillistä, että infiniitivisubjekti rajoittuu yksipersonaisen predikaattivierbin tai muun tekijätömän ilmauksen sisältämiin rakenteisiin ja predikaatiivirakenteisiin. *mo*-infinitiivisubjekti rajoittunee muutamien tekijätömän ilmauksen yhteyteen.

Predikaatiiviasema on ominainen vain päättynyttä tekemistä ilmoittaville partiisiipeille. Kysymykseen tulevat siis lähinnä *f*- ja *ž*-partiisiippi, joilla on myös appositioasema.

Predikaatiiviadverbiaalin funktiossa tavataan päättymätöntä tekemistä ilmaiseva partiisiippi sekä *ž*-gerundi. *ms*, *mo* ja *mado*-infinitiivit esiintyvät verbin muina komplementtimääriteinä. Näistä *mado*-infiniitiivin käyttö määräytyy leksikosta käsin. *mo*-infinitiivi muodostaa subjektiivisen yhdyspredikaatin ja objektiivisen yhdyspredikaatin rakenteen. Kyseessä on subjekti-agentti- ja objektiagenttirakenne. Objekti-patiens- (subjektiagentti-)rakenteessa, datiiviadverbiaaliagenttirakenteessa ja subjekti-patiensrakenteessa taas esiintyy *ms*-infinitiivi.

Kirjallisuutta

mo ja *mado* -infinitiivi voivat saada loppuunsa possessiivisuffiksin, jolla osoitetaan infinitiivin objekti 'minä, sinä, hän, se, me, te, he, ne'. Tällaista infinitiiviä voidaan käyttää myös silloin, kun objektisubstantiivi on definiittinen ja määräisen deklinaation sijassa. *n*-muoto, joka Paasosen mukaan sisältää deminutiivisuffiksin, ja määräisen taivutuksen genetiivi-akkusatiivissa oleva *patiens* näyttävät sijoittuvan infinitiivin eteen. Epäodotuksenmukaista on *n*-tyypin esiintyminen sekä indefiniittisen että definiittisen *patiens*in sijana. Lienee todettava, että infiniittiset muodot noudattavat toisia objektisääntöjä kuin finiittiset muodot.

Vain predikatiiviasemassa olevaan adjektiiviin liittyy komplementtimäärityksenä infiniittinen muoto. Subjektipatiensrakenne muodostava infinitiivi on tavallisempi kuin subjektiagenttirakenteen muodostava infinitiivi.

Substantiivin komplementtimäärityksenä voi esiintyä *ms*-infinitiivi. Abstrakti pääasana on subjektina (habitiivisessa konstruktiossa) tai objektina. Substantiivin vapaina määrityksinä vihdoin ovat partisiipit. Grammaattista passiivisen partisiipin kategoriaa *mordva* ei tunne. Kuitenkin päättymätöntä tekemistä ilmaiseva partisiippi on aina aktiivinen; päättynyttä tekemistä ilmaiseva intransiiviverbin partisiippi taas on aktiivinen ja transiiviverbin partisiippi passiivinen. Harvinaisina tavataan *mo*- ja *ms*-asuisia attribuutteja.

Ensisijainen verbin vapaa määrite on *z*-päätteinen gerundi. Kuten homonymiselle partisiipille voidaan *z*-gerundillekin esittää kielteinen pari, *apak*-muoto.

Finaalisena koko lauseen määritteenä käytetään *ms*-infinitiiviä; etusijalla ovat kuitenkin temporaaliset koko lauseen määritteet. *z*- ja *mok*-gerundia käytetään erilaisiin modaalisiin määritteisiin. Infinitiivin tekijäpersoonaa osoittaa allatiivimäärityksellä partisiipin ja gerundin tekijäpersoonaa genetiivimäärityksellä tai, gerundissa, omistusliite.

Infinitiivejä on kolme: *ms*-, *mo*- ja *mado*-infinitiivi. Partisiippeja on kaksi: päättynyttä ja päättymätöntä tekemistä ilmoitta-

va. *z* ja *apak*-gerundeilla on ilmeinen yhteys partisiippeihin. Muut gerundit ovat *m*-aineksisia: *ms*-, *msto*-, *mok*- ja *mga*-gerundi. *mado*-muotoa voitaneen pitää verbivartalon taivutusmuotona. (S. 23—91.)

Sekä itä- että länsitšeremississä rakentuu myönteinen perfektin *ən*-tyypin ja 'olla'-verbin preesensin varaan. Kielteisessä perfektissä käyttää länsitšeremississä *de*-tyyppiä ja 'olla'-verbin preesensia. Kontinuiivisessa preteritissä tavataan muotoa, jossa preesensissä taipuvaa pääverbiä seuraa etymologisesti infiniittinen muoto: *ulmaš* itäšeremississä ja *ələn* länsitšeremississä tai taipumaton 'olla'-verbin muoto *əl'e*. Myös 1. ja 2. pluskvamperfektissä seuraavat perfektissä taipuvaa pääverbiä samat muodot. Kuitenkin vain toisessa nykyisin yksinkertaisessa menneen ajan tempuksessa, perfektissä, on varmasti kyse infiniittisen muodon ottamisesta finiittiseen taivutukseen. Kaikki kolme infinitiiviä ja kaikki partisiipit (paitsi *šme*-tyyppiä) esiintyvät predikaatin tehtävässä finiittisen taivutuksen ulkopuolelle jäävinä. *man* ja *məla* -infinitiivit sekä *šaš*-partisiippi muodostavat myös suoran esityksen yksijäsenisiä lauseita. Agentti on allatiivinen. *man*- ja *šaš*-tyyppi pystyvät muodostamaan kaksijäsenisenkin rakenteen, varsinkin neessiivisen. Täysin turkkilainen tyyppiltään on *še*-partisiipin ja apuverbin muodostama predikaatti. Venäjältä löytyy esikuva sille predikaatille, jona on päättynyttä tekemistä ilmoittava partisiippi, esimerkiksi *memnan školəm kerməš dəne štəme* 'meidän koulu on rakennettu tiilistä' (s. 121).

Subjektina tšeremississä käytetään *aš*-infinitiiviä, ja tekijä osoitetaan tällöin datiiivimuotoisella agentilla tai omistusliitteellä. Myös *šaš*-tyyppi esiintyy subjektin paikalla; tosin kaikki eivät pidä sitä tällöin infiniittisenä muotona. *me*, *maš* ja *še*-muotojen subjektiesiintymien luokittelussa Bartens on turvautunut teonnimen kategoriaan.

Predikatiiviasemassa esiintyvät kaikki partisiipit, vaikka erivahvuisesti. Appositioina tavataan samoja muotoja kuin predikatiiveinakin. Myös *ən*-tyyppi tulee kysymykseen. *šaš*-tyyppi viittaa appositiona vain lauseen subjektiin.

Subjektiaagenttirakenteissa esiintyvät *aš*-infinitiivi, *šn*, *de* -gerundit ja *γšē*-tyyppi. Objektiagenttirakenteessa tulee kysymykseen joko *aš*-infinitiivi tai *me*-teonnimi. Datiiviadverbiaaliagenttirakenteessa on *aš*-infinitiivi kuten myös harvinaisessa subjektipatiensrakenteessa. Muut verbin komplementtimääritteiden joukossa tavattavat infiniittiset muodot rinnastuvat yleensä nomineihin.

Partisiipit ovat ensisijaisesti vapaita attribuutteja. Tällöin niissä ei ilmene oppositio päättynyt tekeminen — päättymätön tekeminen. Aktiivin ja passiivin vastakohta kumoutuu joissakin muodoissa. Passiivisella partisiipilla voi olla nominatiivi- tai genetiivimuotoinen agentti.

Verbin vapaana määritteenä on gerundi, erityisesti *šn* ja *de* -gerundi.

Myös tšeremississä on infiniitiville luonteenomaista esiintyminen finaaliirakenteena. Temporaalisia, konditionaalisia ja modaalisia koko lauseen määritteitä taas ovat *šn* ja *de* -tyypit. Yleisimmin temporaaliset rakenteet muodostuvat *me*, *maš*, *še* ja *šaš* -tyypeistä. Samanaikaista tapahtumista osoittavat *mšla*, *ššla*, *mašeš* ja *mašte* -tyypit, joiden agentti on nominatiivi- tai genetiivimuotoinen tai osoitetaan omistusliitteellä.

Kaikkiaan tšeremississä on kolme infiniitviä (*aš*, *man* ja *mšla* -infinitiivit), kolme partisiippiä (*šaš*, *še* ja *me* -partisiipit), kaksi teonimeä (*me*, *maš*), partisiipin kanssa homonyyminen tekijän nimi (*še*) ja kahdeksan gerundia (*šn*, *de*, *ššla*, *mšla*, *meške*, *meke*, *mašeš* ja *mašte* -gerundit). (S. 92—173.)

Votjakissa on etymologisesti tulkiten nominaalinen yksikön 3. persoonan *e*-päätteinen muoto; lisäksi perfektin pohjana on infiniittinen muoto ja *ni*-infinitiivi esiintyy predikaatin paikalla. Imperatiivisesta infiniitivistä ei ole löytynyt esimerkkejä, mikä saattaa selittyä siitä, että suoran esityksen *ono*-partisiippi voi edustaa imperatiivia. *ono*-partisiippi voi esiintyä sekä yksi- että kaksijäsenisen merkitykseltään modaalisen lauseen predikaattiosana. Myös päättymätöntä tekemistä osoittava partisiippi voi muodostaa predikaatin. Samanlaisissa rakenteissa kuin turkkilaisissa kielissä esiintyy predikaattina taas päät-

tynyttä tekemistä ilmoittava partisiippi. *emjn*-partisiipin käyttö päättyneen tekemisen ilmaisimena tekee siitä predikaattina aspektiltaan perfektiiviseen verbiin rinnastuvan muodon. Se voisi edustaa preteritiä tai futuuria. *mon*-partisiippikin näyttää välistä edustavan dynaamista predikaattia eikä staattista predikaatiivirakennetta.

ni-infinitiivi tulee ensisijaisesti kysymykseen subjektina. Yksipersonaisesti käytetyn 'olla'-verbin yhteydessä voi karitiivinen gerundikin olla mahdollinen subjektin paikalla. Kahdessa fraasissa on myös *em*-päätteen teonnimi.

Sama partisiippi ei kelpaa sekä attribuutti- että predikaatiivasemaan. Votjakiin on kehittynyt erityinen predikaatiivipartisiippi, joka on *em*, *am* -partisiipin kanssa täydennysjakaumassa. Karitiiviset partisiipit näyttävät suhtautuvan predikaatiivasemaan samoin kuin vastaavat affirmatiiviset parit. Varmimmin verbaalisena voitaneen pitää *mte*-partisiippiä. Vaikea on vetää rajaa adjektiivisuuden suuntaan.

emjn-partisiippi tavataan appositioasemassa. Myös gerundinmuotoinen appositio on olemassa.

Komplementtisia predikaatiivadverbiaaleja ovat *iš*, *mon* ja *ono* -partisiipit. Subjektiaagenttirakenne muodostuu infiniitivin ja karitiivisen gerundin avulla. Kun predikaatiiverbi merkitsee esimerkiksi 'antamista, sallimista, käskemistä, kehottamista, kutsumista, liikuttamista', on objektiagenttirakenteen osana infiniitti. Kun taas predikaattina on verba sentiendi tai intelligendi -ryhmän verbi, on infiniittisenä muotona *em*-teonnimi tai *emjn*-partisiippi. Tekijä huomauttaa, että *emjn*-partisiippi-rakenne on ehkä mieluummin tulkittava apposiitioksi. Allatiiviadverbiaaliagenttirakenteessa käytetään osaksi samoja verbejä kuin objektiagenttirakenteessakin.

Adjektiivien komplementtimääritteenä on infiniitti kuten substantiivienkin.

Substantiivin vapaana määritteenä, attribuuttina, ovat *emjn*-partisiippiä lukuun ottamatta kaikki partisiipit. Ennen kaikkea päättynyttä tekemistä ilmaisevat partisiipit voivat saada agentin. Verbin vapaana määritteenä ovat *mon*-partisiippi,

Kirjallisuutta

sa ja *tek* -gerundit tai *m*-aineksinen gerundinen tyyppi.

Finaalisena koko lauseen määritteenä esiintyy taas infinitiivi. Temporaalet määritteet ovat kuitenkin etusijalla. Tällaisia tavataan *ku*, *ki* -gerundia, *m*-aineksista gerundista muotoa, *sa*-gerundia sekä *tož*-gerundia, jota käytetään myös 'sen sijaan että' -rakenteessa. Gerundin agentti on joko perussijainen tai sitä edustaa omistusliite.

Yhteensä votjakissa on yksi infinitiivi ((i)ni/(a)nĭ), kuusi partisiippia ((i)ś, em/am, emĭn/amĭn, ono, mon, mte) ja viisi gerundia (mon, ku (ki), sa, tek, tož). Lisäksi oletettu teonnimen kategoria (on/an, em/am) sekä mahdollisesti tekijännimen kategoria ((i)ś).

Tälle erittäin perusteelliselle syntaktiselle tutkimukselle on ominaista struktuuraili näkemys kielestä: on olemassa hallitseva jäsen, johon muut lauseen osat ovat tietysä suhteessa, sille alisteisia. Näin tekijä puhuu matriisilauseesta ja sen osista, komplementtimääritteistä ja vapaista määritteistä. Hallitseva jäsen voi olla verbi tai nomeni. Tällöin hän lähestyy Lucien Tesnièren näkemyksiä (Esquisse d'une syntaxe structurale, 1953; Eléments de syntaxe structurale, 1959): todellinen lause on struktuurailinen lause.

Kirja on Raija Bartensille ominainen syvälle tunkeutuva analyysi, joka avaa lukijalle runsaasti uusia näköaloja.

HANNU KANTINKOSKI